

Kamu Kesimince Tarımsal Üretime Sağlanan Teşviklerin Değerlendirilmesi: Düzce İli Uygulaması¹

Hülya BAYRAKTAR ^a , Özgür SAYGIN ^b

Geliş Tarihi: 10.12.2025 Kabul Tarihi: 02.01.2026

Anahtar Kelimeler: Çiftçilik, Hayvancılık, Tarım sektörü, Teşvik

Özet

Amaç: Tarım sektörü gıda gereksiniminin karşılanması açısından insanlığın yaşamında oldukça önemli bir konumdadır. İnsanlığın temel ihtiyacı olan tarım, gıda dışında ülke ekonomisine de ihracat ve istihdam açısından önemli katkılarda bulunmaktadır. Tarım alanlarının yeterli bakımı görmemesi, verimliliğini kaybetmesi bu durumu kötü etkilemektedir. Tarımsal alanda teknolojinin gelişimi ile ülke refahı olumlu etkilenmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile daha verimli, az maliyetli, hızlı ve sürdürülebilir hedefler amaçlanmaktadır.

Yöntem: Araştırma niceliksel yöntemin bir deseni olan kesitsel tarama modelinde desenlenmiştir. Anket tekniğiyle 343 katılımcıdan elde edilen verilerin SPSS programıyla analizi yapılmıştır. Çalışmanın normallik varsayımını sağladığı için; nicel verilerin karşılaştırılmasında iki alt düzeyi olan değişkenler için t-testi, ikiden fazla alt düzeyi olan değişkenler için tek yönlü ANOVA kullanılmaktadır.

Bulgular: Anket bulguları, çiftçilerin mesleki aidiyetlerinin yüksek olduğunu ve üretim ile başarıya ilişkin algılarının genel olarak olumlu olduğunu göstermektedir. Katılımcılar ekonomik belirsizliklere rağmen çiftçiliği sürdürme konusunda istekli olup risk yönetiminde temkinli bir yaklaşım sergilemektedir. Teşviklerin üretime katkısı genel olarak kabul edilmekle birlikte, bürokratik süreçler ve bilgi eksikliği önemli sorun alanları olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bilgiye erişimin ve deneyimin üretim başarısını desteklediği görülmüştür. Genel olarak sonuçlar, tarımsal teşvikler ile üretim algısı arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

Özgün Değer: Doğa koşullarından oldukça etkilenen tarım sektörüne birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de çeşitli teşvikler verilmektedir. Ülkemizde tarım ve hayvancılık sektöründe yapılan bu teşviklerden sektörün olumlu olarak etkilenmesi geleceğimiz açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada ülkemizde yapılan tarımsal teşviklerin ne derece faydalandığı, teşviklerin yararlanılanlar üzerindeki etkisi konumuzu kapsamaktadır.

^a Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Türkiye

^b Sorumlu yazar, ozgur.saygin@dpu.edu.tr, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Türkiye

¹ Bu makale, Hülya Bayraktar'ın Özgür Saygın danışmanlığında hazırladığı "Kamu Kesimince Tarımsal Üretime Sağlanan Teşviklerin Değerlendirmesi: Türkiye Uygulaması" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Evaluation of Incentives Provided to Agricultural Production by the Public Sector: Application in Düzce²

Received Date: 10.12.2025 Accepted Date: 02.01.2026

Keywords: *Farmer, Livestock, Agricultural Sector, incentive*

Abstract

Purpose: The agricultural sector plays a crucial role in meeting human needs for food. The agricultural sector, which has continued to develop and progress over many years, has a significant role in the economy. Agriculture, a fundamental human need, not only contributes significantly to the national economy through exports and employment, but also through food. Inadequate maintenance and loss of productivity of agricultural lands negatively impacts this situation. The development of agricultural technology positively impacts national welfare. Technological advancements aim to achieve more efficient, cost-effective, faster, and more sustainable outcomes.

Methodology: The research was designed using a cross-sectional survey model, a design of quantitative methods. Data obtained from 343 participants using the survey technique were analyzed using the SPSS program. Since the study satisfies the normality assumption, the t-test is used for variables with two sub-levels and one-way ANOVA is used for variables with more than two sub-levels when comparing quantitative data.

Findings: Survey findings show that farmers' professional affiliation is high and their perceptions of production and success are generally positive. Participants are willing to continue farming despite economic uncertainties and take a cautious approach to risk management. Although the contribution of incentives to production is generally accepted, bureaucratic processes and lack of information have emerged as important problem areas. It has also been observed that access to information and experience support production success. In general, the results show that there is a positive relationship between agricultural incentives and production perception.

Originality: One factor that distinguishes the agricultural sector from other sectors is natural conditions. As in many other countries, various incentives are provided to the agricultural sector, which is significantly affected by natural conditions. The positive impact of these incentives on the agricultural and livestock sector in Türkiye is crucial for our future. This study examines the extent to which agricultural incentives are utilized in Türkiye and the impact of these incentives on beneficiaries.

² This article is derived from the master's thesis entitled "Evaluation of Incentives Provided by the Public Sector to Agricultural Production: The Turkish Case" prepared by Hülya Bayraktar under the supervision of Özgür Saygın.

1. Giriş

Tarım ve hayvancılığa bağlı üretimin yıllar itibariyle toplumsal ihtiyacın gerisine düşme ihtimali tarımsal teşviklerin varlığını daha önemli bir noktaya getirmektedir. İklim değişiklikleri nedeniyle ortaya çıkan su kıtlığı tarımsal üretimde verimliliği tehdit etmektedir. Çeşitli gerekçelere tarımsal üretim alanlarındaki nüfusun şehir yaşantısını tercih etmesi bu alanda istihdam edilecek çalışan sayısında ciddi azalmalara neden olmaktadır. Zaruri ihtiyaçları üreten tarım ve hayvancılık sektörünün körelmesi veya cazibesini yitirmesi uzun vadede küresel boyutta krizlere neden olabilecek bir potansiyeldedir. Bugünün insanının konfor tercihleri iş tercihlerine de yansımaktadır. Çiftçilik modern dünya insanının konfor alanında var olan bir iş tercihi gibi görülmemektedir. Çekirdekten yetişen çiftçi çocuklarının hayvancılık veya sebze meyve üretimini terk edip asgari ücretle fabrika işçisi olmayı tercih etmeleri konunun giderek derinleşen bir problem alanı olduğunu göstermektedir. Ülkemiz ekonomisi için kendine yeten bir tarımsal üretim hedefi bu alana yapılacak teşviklerle sektörün karlı bir sektör haline gelmesine bağlıdır. Tarımsal üretimden elde edilen karlılığı birçok risk tehdit etmektedir. İklim şartları, yağışların azlığı, doğal afetler, planlanandan fazla üretimin olması vb. birçok neden çiftçilerin karlılıklarını azaltmaktadır. Yapılan işin zorluğu ve tahmin edilemeyen risklerin fazlalığı ve üretim karlılıklarının düşüklüğü bu alanda çalışan ve üretim yapan çiftçi sayısının artmasına engel teşkil etmektedir. Tarımsal alanda işgücü açığı artmakta ve teknoloji yoğun üretim şekilleri gittikçe yaygınlaşmaktadır. Çiftçilik görerek deneyimleyerek öğrenilen meslekler arasında yer almaktadır. Köylerin terk edilmesi ve insansız mekânlar haline dönüşmesi tarımsal üretimin deneyimle yeni nesillere aktarılmasına engel olmaktadır.

Ekonomik istikrarın ve kalkınmanın gerçekleşmesi ekonomik üretim alanlarının verimli kullanılmasına bağlıdır. Tarım sektörünün korunması ve üretiminin verimli hale getirilmesinde devletin sunduğu teşviklerin ne derece verimli olduğunu tespit etmek önem arz etmektedir. Tarım ve hayvancılığa yönelik birçok teşvik uygulanmaktadır. Ülkemizde tarım ve hayvancılık sektöründe yapılan bu teşviklerden sektörün olumlu olarak etkilenmesi amacıyla teşviklerin verimliliğini ölçmeye yönelik yapılan bu akademik çalışma önem arz etmektedir.

2. Literatür Taraması

Gezer ve Gezer (2022), tarım ekonomisi çerçevesinde tarımsal destekler ile tarım kredilerinin üretim açısından önemli bir role sahip olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, bu politika araçlarının beklenen hedeflere ne ölçüde ulaştığı, politika yapıcılar ve araştırmacılar tarafından incelenmesi gereken bir konu olarak öne çıkmaktadır. Çalışmada, 2006–2021 dönemine ilişkin çeyreklik verilerle, doğrusal olmayan ARDL (NARDL) modeli kullanarak tarımsal destekler ve kredilerin üretim üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bulgular, kısa vadede desteklerin üretimi artırdığı, ancak uzun vadede bu etkinin sürdürülebilir olmadığını ortaya koymaktadır. Özellikle pozitif destek şoklarının belli bir gecikmeden sonra üretimi olumsuz etkilemesi, teşviklerin geçici ve sınırlı etkisine işaret etmektedir.

Özel ve Şaşmaz (2019), Türkiye’de 1980–2016 dönemine ait verileri kullanarak, tarıma yönelik mali teşviklerin sektörel gelişme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmada ARDL eşbütünleşme testi ve Toda-Yamamoto nedensellik analizi uygulanmış, uzun dönemde tarımsal teşviklerin tarım sektörü üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı, buna karşılık ekonomik büyümenin sektörel gelişim üzerinde daha belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Keskin (2019), Türkiye’de tarım politikalarında yaşanan dönüşümün gıda güvenliğine etkileri incelenmiştir. Politika belgeleri ve tarihsel süreç analizi doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmada, tarımsal teşviklerin gıda güvenliği açısından önemli bir araç olduğu; ancak uygulamalarda dışa bağımlılığı azaltma, sürdürülebilir üretim sağlama ve küçük üreticileri destekleme gibi hedeflerin tam olarak gerçekleştirilemediği ifade edilmiştir.

Altıntaş (2015), TR83 Bölgesi (Samsun, Tokat, Amasya, Çorum) üzerine yaptığı çalışmada, 2005–2013 yılları arasındaki panel veri analizine dayanarak, tarımsal teşviklerin bölgedeki üretim ve istihdam üzerindeki etkileri incelenmiştir. Sonuçlar, teşvik uygulamalarının hedeflenen etkiyi yaratmakta yetersiz kaldığını ve sürdürülebilir bir üretim artışı sağlayamadığını göstermektedir.

Noyan (2016), 2001-2014 yılları arasında Türkiye’de uygulanan tarım teşvik politikalarını incelemiştir. Bu dönemde teşvik politikalarında önemli değişiklikler yapılmış; söz konusu değişikliklerin yapısal bir kırılmaya neden olup olmadığı CUSUM ve CUSUM-Square testleri aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular, ilgili dönemdeki tarım teşvik politikalarında meydana gelen değişimlerin istatistiksel olarak anlamlı bir yapısal kırılma oluşturmadığını ortaya koymuştur.

Ercan, Öztep, Güler ve Saner (2021), Türkiye’de Tarım 4.0 teknolojilerinin uygulanabilirliğini, üç firmadan elde edilen anket verileri ile literatüre dayalı SWOT analizi üzerinden incelemiştir. Bulgular, akıllı tarım sağlayıcılarının varlığı ve çiftçilerin artan farkındalığının güçlü; dijital okuryazarlığın eksik, üretici yaş ortalaması ve altyapı yetersizliklerinin ise zayıf yönler olduğunu göstermektedir. Çalışmada ayrıca Tarım 4.0’ın yaygınlaşmasının modern uygulamaların takibi, kooperatifleşme ve nitelikli insan kaynağının güçlendirilmesine bağlı olduğu belirtilmiştir.

3. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın bu bölümünde, Düzce ilinde tarımsal faaliyetlerde bulunan çiftçilerle gerçekleştirilen anket çalışmasının analizine yer verilmiştir. Araştırmanın temel amacı, Düzce’de yaşayan çiftçilerin tarımsal teşviklerle ilişkin memnuniyet düzeylerini belirlemek ve bu memnuniyetin çeşitli demografik değişkenlerle (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, geçiminin ne kadarının çiftçilikten sağlandığı, kaç yıldır çiftçilik yapıldığı ve yıllık ortalama gelir durumu) ilişkisini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda geliştirilen anket formu, araştırma evrenini temsil edecek şekilde Düzce ilindeki çiftçilere ulaşmakta yaşanan güçlükler nedeniyle hem çevrim içi hem de yüz yüze yöntemlerle uygulanmıştır. Ayrıca ölçek maddelerine verilen yanıtların betimsel olarak nasıl dağılım gösterdiğini görebilmek amacıyla frekans analizi yapılmıştır. Bu bağlamda çiftçilerin görüşleri ortaya koyulmuştur.

4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, kullanılacak ölçme aracı, verilerin nasıl toplanacağı, elde edilen verilerin nasıl analiz edileceği gibi konularda detaylı bir açıklamaya yer verilmektedir. Ayrıca araştırma hakkında genel bir çerçeve sunmak adına aşağıdaki işlem adımları izlenmektedir.

4.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmanın deseni, nicel yöntem çerçevesinde kesitsel tarama modeli olarak belirlenmiştir (Büyüköztürk vd., 2012). Bu araştırma modeli, bir durumu veya olguyu açıklamak amacıyla belirli bir zaman diliminde elde edilen verilerle mevcut durumu ortaya koyar ve bu doğrultuda değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesini sağlar (Barış, 2015).

4.1.1. Araştırma Soruları

Bu araştırmanın amacı bağlamında aşağıda belirtilen sorular oluşturulmuş olup araştırma bu sorular ekseninde şekillendirilmiştir:

- Katılımcıların tarımsal teşviklerden memnuniyeti cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Katılımcıların tarımsal teşviklerden memnuniyeti yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Katılımcıların tarımsal teşviklerden memnuniyeti eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Katılımcıların tarımsal teşviklerden memnuniyeti sosyo-ekonomik durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Katılımcıların tarımsal teşviklerden memnuniyeti ne kadar yıldır çiftçilik yaptıklarına göre farklılaşmakta mıdır?

4.2. Araştırmanın Tasarımı

Araştırma tasarımı iki ana bölümü kapsamaktadır İlk bölümde katılımcıların tarımsal teşviklerden 4memnuniyet durumlarını etkileyebileceği kabul edilen cinsiyet, yaş, geçimlerinin ne kadarının çiftçilikten karşılandığı, kaç yıldır çiftçilik yaptıkları, yıllık ortalama gelir durumları, eğitim

durumları vb. bilgileri toplanacak; ikinci bölümde araştırmacı tarafından tasarlanan “Tarımsal Teşviklerin Değerlendirilmesi” anketi kullanılacaktır. 2025 yılında 343 kişinin katılımıyla sonuçlandırılan “Tarımsal Teşviklerin Değerlendirilmesi” anketi çalışmasında, çiftçilere sorulan sorular kapsamında, ilgili sorulara yönelik 5’li likert ölçeği uygulanmaktadır. İlgili araştırma anketi, Akçaöz vd. (2005) ve Migliore vd. (2014) tarafından çiftçi davranışları üzerine hazırlanan anket çalışmalarından yararlanılarak hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında yer alan anket soruları, Akçaöz vd. (2005) “Tarımsal Üretimde Çiftçi Davranışları: Çiftçiliği Uygulama Ölçeği (FIS)” ve Migliore vd. (2014) “Farmer’s Participation In Civic Agriculture: The Effect of Social Embeddedness” adlı çalışmaların anket sorularına eklenen yeni sorularla oluşturulmuştur.

4.3. Çalışma Grubu

Bu araştırma; ölçüt ve kolayda örnekleme yoluyla seçilen 329 (n=329) katılımcıdan oluşturmaktadır. Creswell (2008) 300 ve üzeri katılımcının anket çalışmalarında evreni genellediğini belirtmektedir. Bu bağlamda çalışmanın evreni genellediği söylenebilir.

4.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada, veri toplama süreci hem yüz yüze hem de literatürde de yaygınlaşmaya başlayan ve zaman ile maliyet açısından avantajlı olan ‘çevrimiçi anket’ tekniği uygulanmıştır (Arıkan, 2018). Bu yöntemle, Düzce ilinde çeşitli tarım alanlarında faaliyet gösteren çiftçilere ulaşılması hedeflenmiştir. Anket Google Forms adlı online anket platformuna yüklenmiş ve anket formuna erişim linki paylaşılmıştır.

5. Bulgular

Bu bölümde, toplanan verilerin istatistiksel analizi ve yorumlanması sunulmaktadır. Tüm analizlerde, tahminlerin doğruluğunu değerlendirmek amacıyla %95 güven aralığı ile 0,05 anlamlılık düzeyi (alfa) esas alınmıştır. Bu durum, kestirimsel istatistik testlerinden elde edilen sonuçların en fazla %5 olasılıkla tesadüfi olabileceğini göstermektedir.

5.1. Veri Kontrolünün Yapılması

Çalışmada, 343 katılımcıdan veri elde edilmiştir. İlk incelemede, 14 katılımcının demografik sorular dâhil tüm sorulara aynı yanıtları verdiği ve varyasyonun sıfır olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle söz konusu yanıtlar veri setinden çıkarılmıştır. Kalan 329 kayıt üzerinde çalışmanın güvenilirliği ve geçerliliği açısından, verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Böylelikle normallik varsayımı test edilerek, veriye en uygun parametrik ya da parametrik olmayan istatistiksel yöntemler belirlenmiştir. Kalaycı’nın (2017, s. 53) ifade ettiği üzere, istatistiksel testlerin doğru bir şekilde uygulanabilmesi için verilerin normal dağılım göstermesi veya en azından normal dağılıma yakın olması gerekmektedir. Bu bağlamda normallik analizi, istatistiksel çalışmaların temel aşamalarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmada normallik varsayımını değerlendirmek amacıyla yaygın biçimde kullanılan Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri, örneklem büyüklüklerine duyarlılıkları nedeniyle tercih edilmemiştir. Bunun yerine eğiklik ve basıklık katsayıları incelenmiştir (Kim, 2013; Arifin, 2015). Bu yaklaşım, özellikle orta ve büyük ölçekli örneklem boyutlarında daha güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla benimsenmiştir. Veri setindeki tüm ölçek maddeleri için, mutlak eğiklik değerinin 2,0’ı ve mutlak basıklık değerinin 7,0’ı aşmaması ölçütü dikkate alınarak normallik varsayımının karşılanıp karşılanmadığı değerlendirilmiştir (Kim, 2013, s. 53). Tablo 1’de ölçek maddelerine ilişkin eğiklik ve basıklık katsayıları sunulmaktadır.

Tablo 1. Normal Dağılımın Kontrol Edilmesi

Madde	Eğiklik	Basıklık	Madde	Eğiklik	Basıklık
URETBAS1	0,065	-1,150	POMETE3	-0,103	-0,183
URETBAS2	0,156	-0,726	POMETE4	0,238	-0,367
URETBAS3	0,094	-0,664	POMETE5	0,098	-0,342
URETBAS4	0,203	-0,643	POMETE6	-0,390	-0,141
URETBAS5	0,053	-0,578	POMETE7	-0,383	-0,385
URETBAS6	0,051	-0,774	POMETE8	-0,093	0,190
URETBAS7	0,596	-0,508	POMETE9	-0,214	-0,076
URETBAS8	-0,058	-0,703	POMETE10	-0,109	-0,268
URETBAS9	-0,328	-0,783	POMETE11	0,007	-0,315
URETBAS10	0,663	-0,255	POMETE12	-0,190	-0,736
URETBAS11	-0,713	-0,283	POMETE13	-0,141	-0,188
URETBAS12	-1,039	0,250	POMETE14	0,149	-0,825
FINRISK1	-0,114	-0,189	POMETE15	-0,049	-0,371
FINRISK2	0,152	-0,197	POMETE16	-0,176	-0,260
FINRISK3	-0,113	-0,241	POMETE17	-0,129	-0,317
FINRISK4	-0,477	-0,503	POMETE18	-0,185	-0,021
KARSTRES1	0,121	-0,607	POMETE19	0,090	-0,494
KARSTRES2	0,483	-0,128	POMETE20	-0,072	-0,203
KARSTRES3	0,476	-0,667	POMETE21	-0,099	-0,637
KARSTRES4	0,158	-0,898	POMETE22	-0,106	-0,608
KARSTRES5	0,027	0,018	POMETE23	0,305	0,277
KARSTRES6	-0,108	-0,278	POMETE24	0,217	-0,077
KARSTRES7	0,243	-0,694	BILGTOP1	-0,335	-0,557
KARSTRES8	0,266	-0,485	BILGTOP2	0,073	-0,434
KARSTRES9	-0,237	-0,776	BILGTOP3	-0,092	-0,298
KARSTRES10	-0,261	-0,668	BILGTOP4	-0,173	-0,146
POMETE1	-0,108	-0,561	BILGTOP5	-0,553	-0,364
POMETE2	0,276	-0,109			
Eşik Değer	<2,0	<7,0	Eşik Değer	<2,0	<7,0

Not: Eşik değerler; Eğiklik < 2,0 ve Basıklık < 7,0 (Kim, 2013)

Tablo 1’de görüldüğü üzere, çalışmada kullanılan ölçek maddelerinde eşik değerini aşan herhangi bir eğiklik veya basıklık katsayısı bulunmamaktadır. Bu doğrultuda verinin normal dağılımı sağladığı ifade edilebilir (Kim, 2013, s. 53). Dolayısıyla, 329 katılımcıdan elde edilen veri setinin normal dağılım açısından herhangi bir sorun taşımadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, araştırma sorularının yanıtlanmasında kullanılacak kestirimsel testlerin seçiminde parametrik testlerin tercih edilmesi uygun bulunmuştur.

5.2. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcıların demografik özellikleri kapsamında cinsiyet, yaş, eğitim durumu, geçimlerinin ne kadarını çiftçilikten sağladıkları, çiftçilikteki deneyim süreleri ve yıllık gelir durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Bilgi	Grup	N	%
Cinsiyet	Erkek	169	51,4
	Kadın	160	48,6
	Toplam	329	100,0
Yaş	18-30 yaş arası	158	48,0
	31-45 yaş arası	94	28,6
	46 yaş ve üzeri	77	23,4
	Toplam	329	100,0
Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	11	3,3
	İlk-orta okul	75	22,8
	Lise	97	29,5
	Üniversite	146	44,4
	Toplam	329	100,0
Geçimin Ne Kadarının Çiftçilikten Sağlandığı	Tamamını	52	15,8
	Yarisını	98	29,8
	Yarisından azını	179	54,4
	Toplam	329	100,0
Çiftçilikteki Deneyim Süresi	0-5 yıl arası	137	41,6
	6-10 yıl arası	65	19,8
	11-15 yıl arası	50	15,2
	16 yıl ve üstünde	77	23,4
	Toplam	329	100,0
Yıllık Gelir Durumu	0-300.000 TL arası	189	57,4
	300.001 TL – 1.000.000 TL arası	111	33,8
	1.000.001 TL ve üstünde	29	8,8
	Toplam	329	100,0

Tablo 2’de yer alan katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, cinsiyet dağılımının dengeli olduğu görülmektedir. Katılımcıların %51,4’ü erkek, %48,6’sı ise kadındır. Bu durum, araştırmanın hem kadın hem de erkek çiftçileri kapsayan dengeli bir örneklemden oluştuğunu göstermektedir. Yaş dağılımına bakıldığında, çiftçilerin neredeyse yarısını (%48,0) 18–30 yaş arası gençler oluşturmaktadır. Katılımcıların %28,6’sı 31–45 yaş, %23,4’ü ise 46 yaş ve üzerindedir. Bu durum araştırmaya genç ve orta yaş çiftçilerin ağırlıklı olarak katıldığını ortaya koymaktadır.

Eğitim durumu açısından, çiftçilerin önemli bir kısmının üniversite mezunu olduğu (%44,4) görülmektedir. Bunu sırasıyla lise mezunları (%29,5) ve ilköğretim mezunları (%22,8) takip etmektedir. Okur-yazar olmayan çiftçilerin oranı ise %3,3 gibi oldukça düşük bir düzeydedir. Bu sonuç, araştırmaya katılan çiftçilerin eğitim seviyelerinin görece yüksek olduğunu göstermektedir. Geçimlerini ne ölçüde çiftçilikten sağladıkları incelendiğinde, çiftçilerin %54,4’ü gelirlerinin yarısından azını çiftçilikten elde ettiklerini belirtmiştir. Katılımcıların %29,8’i gelirinin yarısını, %15,8’i ise tamamını çiftçilikten sağladığını ifade etmiştir. Bu bulgu, örnekleme çiftçiliğin büyük ölçüde ek gelir kaynağı olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Çiftçilik deneyim süreleri değerlendirildiğinde, en yüksek oran %41,6 ile 0–5 yıl arası deneyime sahip çiftçilere aittir. Katılımcıların %19,8’i 6–10 yıl, %15,2’si 11–15 yıl ve %23,4’ü ise 16 yıl ve üzeri süredir çiftçilik yapmaktadır. Bu durum, örneklemin önemli bir bölümünü görece yeni

çiftçilerin oluşturduğunu göstermektedir. Yıllık gelir düzeyine bakıldığında, çiftçilerin çoğunluğunun (%57,4) 0–300.000 TL arası gelir elde ettiği görülmektedir. Katılımcıların %33,8'i 300.001 TL–1.000.000 TL aralığında, yalnızca %8,8'i ise 1.000.001 TL ve üzerinde gelir elde etmektedir. Söz konusu sonuç, araştırmaya katılan çiftçilerin büyük oranda düşük ve orta gelir grubunda yer aldığını ortaya koymaktadır. Genel olarak tablo, kadın ve erkek çiftçilerin dengeli biçimde temsil edildiği; genç ve eğitim düzeyi görece yüksek, ancak çoğunluğu çiftçiliği ek gelir kaynağı olarak gören bir örnekleme işaret etmektedir.

5.3. Çalışmada Kullanılan Ölçeğin Güvenirliği

Güvenirlik, bir ölçme aracının aynı özelliği tekrar eden ölçümlerde benzer ya da aynı sonuçları verebilme derecesi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle, güvenilirlik, ölçekten elde edilen ölçümlerin ne ölçüde tutarlı olduğunu ortaya koyan bir ölçüttür. Bir ölçeğin güvenilir kabul edilebilmesi için, aynı katılımcıların farklı zamanlarda verdikleri yanıtların tutarlılık göstermesi beklenir. Dolayısıyla güvenilirlik, ölçme aracının tesadüfi hatalardan arınık olup olmadığını ve ölçüm sonuçlarının sürekliliğini değerlendirmede temel bir kriterdir (Büyüköztürk, 2017, s. 181-182).

Bu çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik düzeylerini belirlemek amacıyla Cronbach'ın alfa katsayısı (α) hesaplanmıştır. Cronbach'ın alfa katsayısı, bir ölçekteki maddelerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve ölçeğin ölçmek istediği yapıyı ne derece tutarlı biçimde yansıttığını ortaya koyan en yaygın istatistiksel göstergelerden biridir (Kalaycı, 2017). Alfa katsayısının değeri, ölçek maddelerinin bütünlük içinde hareket edip etmediğini ve ölçme aracının iç tutarlılık gücünü göstermektedir. Ölçek maddelerinin birbiriyle ne kadar uyumlu olduğu, elde edilen ölçümlerin güvenilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir (Büyüköztürk, 2017).

Genel kabul gören ölçütlere göre Cronbach'ın alfa katsayısının yüksek değerler alması, ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda literatürde α katsayısına ilişkin yorum kriterleri şu şekilde sıralanmaktadır (Kalaycı, 2017, s. 405):

- $0,00 < \alpha < 0,40$ aralığında ise ölçek güvenilir değildir.
- $0,40 < \alpha < 0,60$ aralığında ise ölçeğin güvenilirliği düşüktür.
- $0,60 < \alpha < 0,80$ aralığında ise ölçek oldukça güvenilirirdir.
- $0,80 < \alpha < 1,00$ aralığında ise ölçek yüksek derecede güvenilir olarak değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla, Cronbach'ın alfa katsayısı yalnızca ölçeğin güvenilirlik düzeyini ortaya koymakla kalmayıp, aynı zamanda araştırmacıya kullanılan ölçme aracının bilimsel geçerliliğini destekleyen önemli ipuçları da sunmaktadır (Büyüköztürk, 2017). Ayrıca analizlere geçilmeden önce ölçek maddeleri incelenmiş, ters kodlanması gereken ifadeler uygun biçimde ters kodlanarak analize dâhil edilmiştir. Bu çalışmada gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen Cronbach'ın alfa katsayıları Tablo 3'te sunulmuş ve ayrıntılı biçimde yorumlanmıştır.

Tablo 3. Güvenirlik Analizi Sonucu

Faktör	Madde Sayısı	α	Güvenilirlik Düzeyi*
Üretim ve Başarı	12	0,775	Oldukça Güvenilir
Finansal Riskler	4	0,742	Oldukça Güvenilir
Karamsarlık ve Stres	10	0,757	Oldukça Güvenilir
Politika, Mevzuat ve Teşvikler	24	0,801	Yüksek Derecede Güvenilir
Bilgi Toplama	5	0,717	Oldukça Güvenilir
Ölçeğin Tamamı	55	0,878	Yüksek Derecede Güvenilir

Kaynak: Kalaycı, 2017, s. 405.

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirlik düzeylerinin yüksek olması, yapılan testlerin ve bu testlerden elde edilen bulguların da güvenilir olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle çalışmada güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiş ve Tablo 3'te görüldüğü üzere elde edilen Cronbach'ın alfa katsayılarının, oldukça güvenilir ve yüksek derecede güvenilir kabul edilen aralıklarda yer aldığı

belirlenmiştir. Dolayısıyla ulaşılan bu bulgular, kullanılan ölçeğin güvenilirliğini destekleyen önemli bir kanıt niteliği taşımakta ve araştırmada elde edilen sonuçların bilimsel açıdan güvenilir olduğunu göstermektedir.

5.4. Araştırma Sorularının Cevaplanması

Bu bölümde, araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla gerçekleştirilen istatistiksel testlerden elde edilen bulgular sunulmaktadır. Parametrik fark analizlerinde öncelikle testlerin temel varsayımlarından biri olan varyans homojenliği incelenmiştir. Bağımsız örneklem t-testinde, varyansların homojen olup olmadığı Levene testi ile kontrol edilmiş; varsayımın sağlandığı durumlarda eşit varyanslar için standart t-testi, varsayımın sağlanmadığı durumlarda ise eşit olmayan varyanslar için düzeltilmiş t-testi sonuçları dikkate alınmıştır. Benzer şekilde, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) için de varyans homojenliği varsayımı test edilmiştir. Bu varsayımın karşılanmadığı durumlarda, daha güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla Brown-Forsythe testi kullanılmıştır (Pallant, 2011). Dolayısıyla, kullanılan istatistiksel yöntemler, verinin özelliklerine uygun olarak seçilmiş ve bulguların geçerliliğini güçlendirecek şekilde raporlanmıştır.

5.4.1. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtların Frekansları Betimsel Olarak Nasıl Dağılım Göstermektedir?

Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların frekansları betimsel olarak nasıl dağılım gösterdiğini görebilmek amacıyla frekans analizi yapılmıştır. Bu bağlamda frekansların yüzdeleri hesaplanmış ve Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtların Frekansları Betimsel Olarak Nasıl Dağılım Göstermektedir?

Faktör/Madde	1	2	3	4	5
Üretim ve Başarı Faktörü					
URETBAS1 Son 5 yılda sahip olduğum arazide bir artış oldu.	23.4	20.7	24.0	24.6	7.3
URETBAS2 Son 5 yılda elde ettiğim gelirden olumlu yükseliş oldu.	14.0	28.9	30.7	20.1	6.4
URETBAS3 Son 5 yılda işletme içi yapılan borçlanmalarda önemli artış oldu.	11.2	25.5	34.0	20.4	8.8
URETBAS4 Son 5 yılda işletmeyle ilgili yatırımlarda olumlu artış oldu.	12.8	29.2	32.2	18.2	7.6
URETBAS5 Gelecek 5 yılda işletmemizin büyüklüğünde değişiklik yapmak için bir planım var.	9.7	23.4	36.8	20.7	9.4
URETBAS6 Üretim kaydı tutuyorum.	9.1	25.8	31.0	23.4	10.6
URETBAS7 Makineleri ve araziye kiraya veriyorum.	31.3	30.1	22.8	11.6	4.3
URETBAS8 Aileden birine miras olarak işletmeyi bırakmayı düşünüyorum.	10.0	20.7	34.0	23.7	11.6
URETBAS9 Meslek olarak çiftçiliği seviyorum.	10.9	15.8	26.7	31.6	14.9
URETBAS10 Üretim kaydı ve mali kayıtları izlemek önemli değildir.	31.0	33.4	22.8	9.4	3.3
URETBAS11 Tarımsal üretimde verimlilik ve karlılık için süreklilik önemlidir.	3.3	8.8	22.5	29.2	36.2
URETBAS12 Toplumda çiftçilere saygı gösterilmesi önemlidir.	4.0	5.8	19.1	22.5	48.6
Finansal Riskler Faktörü					
FINRISK1 Tarımda finansal risk almak uygundur.	8.5	17.6	45.0	21.9	7.0
FINRISK2 Yeni bir tarımsal üretim girişimine başlarken kişi kredi almaya istekli olmalıdır.	5.8	25.2	43.5	18.8	6.7
FINRISK3 Başarılı bir şekilde tarımsal üretim yapmak için kişi borçlanabilir.	4.9	18.2	41.9	27.4	7.6

Faktör/Madde	1	2	3	4	5
FINRISK4 Çiftçiler kayıpların çoğunu karşılayacak sigortaya sahip olduklarından emin olmalıdır.	2.4	10.3	27.1	31.6	28.6
Karamsarlık ve Stres Faktörü					
KARSTRES1 Çiftçilik bunalıcıdır.	14.0	23.1	37.1	16.7	9.1
KARSTRES2 Çiftçilikteki yeni teknoloji, geleneksel tekniklerin üzerinde gelişme göstermedi.	8.8	36.2	35.9	11.9	7.3
KARSTRES3 Gelecekte mahsul ve hayvan fiyatlarının düşmesi kaçınılmazdır.	21.9	32.8	23.4	14.0	7.9
KARSTRES4 Üretim kararları devlet müdahalesi olmaksızın yalnızca çiftçiler tarafından alınmalıdır.	13.7	24.0	31.6	14.9	15.8
KARSTRES5 Başka meslekler çiftçilikten daha iyi olurdu.	7.3	17.3	49.5	17.3	8.5
KARSTRES6 İşgücü bulmada zorlukla karşılaşıyorum.	5.8	14.6	42.9	24.3	12.5
KARSTRES7 Tek başıma tarımdan elde ettiğim gelir geçimim için yeterlidir.	18.8	27.7	31.3	16.1	6.1
KARSTRES8 Mecbur olmasam çiftçilik yapmam.	10.9	26.7	38.0	13.4	10.9
KARSTRES9 İşletme dışında bir işte çalışıyorum.	9.4	18.2	28.6	29.8	14.0
KARSTRES10 Aile üyelerinin işletmede çalışması işletmenin devamlılığı için önemlidir.	2.7	14.0	31.3	30.1	21.9
Politika, Mevzuat ve Teşvikler Faktörü					
POMETE1 Tarım politikasında net bir genel strateji yoktur.	7.6	18.2	36.8	24.9	12.5
POMETE2 Danışmanlar bile size mevcut mevzuatın ne olduğunu söyleyemez.	4.9	22.2	47.7	14.6	10.6
POMETE3 Çiftçiler bazen mevzuat hakkında uygulamaya geçilemeyecek kadar geç bilgilendirilirler.	4.3	14.3	43.5	26.7	11.2
POMETE4 Politika değişiklikleri hakkında yeterli bilgi yoktur.	2.4	20.1	45.3	20.1	12.2
POMETE5 Tarım sorunları en iyi şekilde doğrudan ele alınır.	12.8	27.4	40.7	15.2	4.0
POMETE6 Bazen karar almadan önce profesyonel tarım danışmanlarına danışmak önemlidir.	3.6	10.9	34.0	36.8	14.6
POMETE7 Yeni tarım politikalarına ayak uydurmak önemlidir.	3.0	12.2	30.1	35.9	18.8
POMETE8 Teşvikler hakkında yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.	6.4	19.8	51.1	18.8	4.0
POMETE9 Teşvikler yatırım kararlarımı olumlu etkiler.	2.7	11.2	40.7	33.7	11.6
POMETE10 Teşvikler yaptığım işi devam ettirmemi sağlar.	1.8	12.5	40.4	33.1	12.2
POMETE11 Teşviklere ulaşmam kolaydır.	7.6	24.0	41.6	21.3	5.5
POMETE12 Teşviklerden tekrar yararlanmak istiyorum.	6.7	31.0	27.1	23.1	12.2
POMETE13 Tarımsal üretim kârlılığı teşvikler sayesinde artmaktadır.	3.3	15.2	44.4	23.4	13.7
POMETE14 Teşvik mevzuatı anlaşılırdır.	6.1	22.5	42.9	22.2	6.4
POMETE15 Teşvikler gerçekten çiftçileri desteklemektedir.	5.5	19.8	42.9	24.0	7.9
POMETE16 Teşvik süreçleri bürokratik açıdan karmaşıktır.	3.6	14.9	39.5	29.8	12.2
POMETE17 Teşviklere ilişkin bilgilere kolayca ulaşabilirim.	5.5	23.7	44.7	20.1	6.1
POMETE18 Teşvik programlarının çiftçilerin ihtiyaçlarına uygun olduğunu düşünüyorum.	3.6	17.6	47.1	26.1	5.5
POMETE19 Teşviklerin uygulanmasında adalet gözetilmektedir.	5.8	24.3	45.3	18.2	6.4
POMETE20 Teşvikler tarımsal üretimi artırmaktadır.	2.4	13.1	42.9	31.0	10.6
POMETE21 Teşvikler olmadan çiftçilik yapmak çok daha zor olurdu.	3.0	9.7	37.1	35.9	14.3
POMETE22 Devletin tarıma verdiği destek yeterlidir.	9.4	27.4	37.1	19.8	6.4

Faktör/Madde	1	2	3	4	5
POMETE23 Tarımsal teşvikler hakkında yeterli bilgiye sahip değilim.	8.8	24.0	37.4	22.5	7.3
POMETE24 Teşvik programlarına başvuru süreçleri zaman alıcıdır.	4.0	13.1	34.0	33.7	15.2
Bilgi Toplama Faktörü					
BILGTOP1 Tarımla ilgili televizyon programlarını takip ediyorum.	3.6	13.4	39.5	27.4	16.1
BILGTOP2 Tarımla ilgili gazete ve dergileri takip ediyorum.	5.8	25.8	39.5	22.2	6.7
BILGTOP3 Tarım politikalarını ilgili kişilerle tartışırım.	4.9	13.7	41.0	27.7	12.8
BILGTOP4 Diğer çiftçilerle yeni tarım politikalarını tartışırım.	5.2	15.5	42.9	28.0	8.5
BILGTOP5 Yeni tarım uygulamaları hakkında bilgi edinmek önemlidir.	3.6	8.8	27.7	30.1	29.8
1 = Hiç Katılmıyorum; 2 = Katılmıyorum; 3 = Kısmen Katılıyorum; 4 = Katılıyorum; 5 = Tamamen Katılıyorum					

1 = Hiç Katılmıyorum; 2 = Katılmıyorum; 3 = Kısmen Katılıyorum; 4 = Katılıyorum; 5 = Tamamen Katılıyorum.

Tablo 4, çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların frekansların yüzdelere temsil etmektedir. Çiftçiler bu yanıtları 5’li Likert ölçeği derecelendirmesinde yapmıştır (1 = Hiç Katılmıyorum; 5 = Tamamen Katılıyorum).

Üretim ve Başarı Faktörü

Çiftçilerin üretim ve başarıya ilişkin algıları incelendiğinde, ekonomik gelişmelere dair maddelerde görüşlerin dağıldığı görülmektedir. Örneğin son beş yılda arazilerinde artış olduğunu belirtenler arasında “hiç katılmıyorum” diyenlerin oranı %23,4, “katılmıyorum” diyenlerin oranı %20,7 iken, “kısmen katılıyorum” %24,0 ve “katılıyorum” %24,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Gelir artışı maddesinde de benzer bir tablo ortaya çıkmış, “katılmıyorum” %28,9 ve “kısmen katılıyorum” %30,7 oranında yoğunlaşmıştır. Yatırımlarda artış maddesinde “kısmen katılıyorum” %32,2 ve “katılmıyorum” %29,2 oranında öne çıkmıştır. Buna karşın mesleki değerler açısından olumlu tutumlar daha belirgindir. Çiftçiliği sevdiğini ifade edenlerde “katılıyorum” %31,6 ve “tamamen katılıyorum” %14,9 oranında çıkarken, verimlilik ve kârlılık için sürekliliğin önemli olduğuna dair maddede “katılıyorum” %29,2 ve “tamamen katılıyorum” %36,2 ile güçlü bir kabul görülmektedir. Ayrıca çiftçilere saygı gösterilmesi gerektiğini belirtenlerde “tamamen katılıyorum” oranı %48,6 ile en yüksek değerlerden biridir. Bu sonuçlar, ekonomik göstergelerde kararsızlıklar bulunmasına rağmen, mesleki aidiyet ve değerlerde güçlü bir olumlu yaklaşım olduğunu ortaya koymaktadır.

Finansal Riskler Faktörü

Finansal risklere yönelik değerlendirmelerde çiftçilerin temkinli bir yaklaşım sergiledikleri anlaşılmaktadır. Tarımda finansal risk almanın uygunluğuna dair maddede “kısmen katılıyorum” yanıtı %45,0 ile en yüksek oranda görülmüş, bunu %21,9 ile “katılıyorum” ve %17,6 ile “katılmıyorum” izlemiştir. Yeni bir üretim girişiminde kredi almanın gerekliliğine ilişkin olarak da “kısmen katılıyorum” %43,5 oranında öne çıkarken, “katılmıyorum” %25,2 ve “katılıyorum” %18,8 düzeyinde kalmıştır. Benzer şekilde, başarılı üretim için borçlanılabileceğini ifade edenlerde “kısmen katılıyorum” %41,9 ve “katılıyorum” %27,4 oranında yoğunluk vardır. Öte yandan sigortaya sahip olmanın gerekliliğine dair maddede daha net bir eğilim gözlenmiştir; “katılıyorum” %31,6 ve “tamamen katılıyorum” %28,6 oranındadır. Bu bulgular, çiftçilerin risk alma konusunda kararsız ama sigortayı güçlü bir güvence aracı olarak benimsediklerini göstermektedir.

Karamsarlık ve Stres Faktörü

Karamsarlık ve stres faktörü kapsamında çiftçilerin mesleklerine ilişkin olumsuz değerlendirmeleri dikkat çekmektedir. Çiftçiliğin bunaltıcı olduğunu düşünenlerde “kısmen katılıyorum” %37,1 ile en yüksek değere ulaşırken, “katılmıyorum” %23,1 ve “katılıyorum” %16,7

oranındadır. Gelecekte mahsul ve hayvan fiyatlarının düşmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtenlerde ise olumsuz yanıtlar öne çıkmış, “hiç katılmıyorum” %21,9 ve “katılmıyorum” %32,8 oranında gerçekleşmiştir. Buna karşın “başka meslekler çiftçilikten daha iyidir” maddesinde “kısmen katılıyorum” %49,5 ve “katılıyorum” %17,3 ile yüksek düzeyde kabul söz konusudur. İşgücü bulmada zorlandığını ifade edenlerde “kısmen katılıyorum” %42,9 ve “katılıyorum” %24,3 oranında yüksek yanıtlar alınmıştır. Gelirin yeterliliğine ilişkin maddede ise “kısmen katılıyorum” %31,3, “katılmıyorum” %27,7 ve “hiç katılmıyorum” %18,8 oranındadır; bu sonuç, çiftçilerin önemli bölümünün gelirini yetersiz bulduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, aile emeğinin önemine dair maddede “katılıyorum” %30,1 ve “tamamen katılıyorum” %21,9 oranları ile güçlü bir olumlu görüş öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, çiftçiler stres ve ekonomik zorluklara rağmen aile desteğini işletme sürekliliği açısından kritik görmektedir.

Politika, Mevzuat ve Teşvikler Faktörü

Politika ve teşviklere ilişkin bulgular çiftçilerin ciddi bilgi eksiklikleri yaşadıklarını göstermektedir. Tarım politikasında net bir strateji olmadığına dair maddede “kısmen katılıyorum” %36,8 ve “katılıyorum” %24,9 oranındadır. Benzer şekilde, çiftçilerin mevzuat konusunda geç bilgilendirildiklerini belirtenlerde “kısmen katılıyorum” %43,5 ve “katılıyorum” %26,7 oranı dikkat çekmektedir. Teşviklere ilişkin olarak yatırım kararlarını olumlu etkilediğini belirtenlerde “kısmen katılıyorum” %40,7 ve “katılıyorum” %33,7 oranında yüksek değerler görülmektedir. Teşviklerin işin devamlılığını sağladığını düşünenlerde de “kısmen katılıyorum” %40,4 ve “katılıyorum” %33,1 oranları öne çıkmaktadır. Buna karşın aynı teşviklerden tekrar yararlanma konusunda olumsuz bir tablo söz konusudur; “katılmıyorum” %31,0, “kısmen katılıyorum” %27,1 ve “katılıyorum” %23,1 oranındadır. Teşvik mevzuatının anlaşılır olduğunu düşünenlerde ise “kısmen katılıyorum” %42,9 ve “katılıyorum” %22,2 oranlarıyla çoğunluk orta düzeyde bir kabul ifade etmiştir. Bu bulgular, çiftçilerin teşviklerin olumlu etkilerini kabul ettiklerini ancak erişim, mevzuatın anlaşılabilirliği ve süreklilik konularında sorun yaşadıklarını göstermektedir.

Bilgi Toplama Faktörü

Bilgi toplama davranışlarına yönelik bulgular, çiftçilerin bilgi edinme isteğinin güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Tarımla ilgili televizyon programlarını takip edenlerde “kısmen katılıyorum” %39,5 ve “katılıyorum” %27,4 oranında yüksek eğilim vardır. Gazete ve dergi takibine ilişkin maddede ise “kısmen katılıyorum” %39,5 ile öne çıkarken, “katılmıyorum” %25,8 oranında görece daha olumsuz bir yaklaşım sergilenmiştir. Tarım politikalarını ilgili kişilerle tartıştığını belirtenlerde “kısmen katılıyorum” %41,0 ve “katılıyorum” %27,7 oranları; diğer çiftçilerle tartıştığını belirtenlerde ise “kısmen katılıyorum” %42,9 ve “katılıyorum” %28,0 oranları ile dikkat çekmektedir. Ayrıca yeni tarım uygulamaları hakkında bilgi edinmenin önemine dair maddede “katılıyorum” %30,1 ve “tamamen katılıyorum” %29,8 oranlarıyla oldukça güçlü bir kabul söz konusudur. Bu bulgular, çiftçilerin bilgiye erişimde özellikle televizyon ve sosyal etkileşim kanallarını etkin şekilde kullandıklarını, yeniliklere karşı yüksek bir ilgi taşıdıklarını göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtlar, ekonomik göstergeler ve finansal risk konularında kararsızlık ve temkinli yaklaşımın hâkim olduğunu göstermektedir. Arazi, gelir ve yatırımlarda artışa yönelik maddelerde yanıtların büyük ölçüde “kısmen katılıyorum” (%24,0–%36,8 aralığında) ve “katılmıyorum” (%20,1–%29,2 aralığında) seçeneklerinde yoğunlaşması, çiftçilerin ekonomik gelişmelere dair farklı deneyimlere sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Finansal risk faktöründe de benzer bir eğilim söz konusudur; risk alma ve borçlanma maddelerinde “kısmen katılıyorum” yanıtlarının %41,9–%45,0 arasında en yüksek oranlara ulaşması, çiftçilerin bu konuda ihtiyatlı olduklarını göstermektedir. Buna karşılık, sigorta yaptırmanın gerekliliği konusunda “katılıyorum” (%31,6) ve “tamamen katılıyorum” (%28,6) yanıtlarının yüksekliği, çiftçilerin güvence mekanizmalarına önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Karamsarlık ve stres faktöründe, çiftçiliğin bunaltıcı bulunması (%37,1 kısmen katılıyorum) ve başka mesleklerin daha iyi olduğu görüşü (%49,5 kısmen katılıyorum) olumsuz algıyı güçlendirmektedir. Bunun yanında işgücü bulma (%42,9 kısmen katılıyorum) ve gelir yetersizliği (%31,3 kısmen katılıyorum; %27,7 katılmıyorum) önemli sorun alanları olarak öne çıkmaktadır. Politika, mevzuat ve teşvikler faktöründe çiftçilerin mevzuat ve bilgilendirme süreçlerine dair ciddi eksiklik algısı dikkat çekmekte; mevzuat hakkında geç bilgilendirildiklerini

belirtenlerde %43,5 “kısmen katılıyorum” oranı öne çıkmaktadır. Ancak aynı zamanda teşviklerin yatırım kararlarını (%40,7 kısmen katılıyorum; %33,7 katılıyorum) ve üretim kârlılığını (%44,4 kısmen katılıyorum; %23,4 katılıyorum) olumlu etkilediği yönünde güçlü bir kabul bulunmaktadır. Son olarak, bilgi toplama faktöründe çiftçilerin özellikle televizyon (%39,5 kısmen katılıyorum; %27,4 katılıyorum) ve çiftçi çevresi üzerinden bilgiye erişimi tercih ettikleri, yeni tarım uygulamaları hakkında bilgi edinmenin önemine dair yüksek düzeyde katılım (%30,1 katılıyorum; %29,8 tamamen katılıyorum) sergiledikleri görülmektedir. Bu genel tablo, çiftçilerin ekonomik ve yapısal alanlarda belirsizlik ve sorunlar yaşamakla birlikte, sigorta, teşvik ve bilgi edinme konularına önem atfederek mesleklerini sürdürülebilir kılmaya çalıştıklarını göstermektedir.

5.4.2. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu, Geçimin Ne Kadarının Çiftçilikten Sağlandığı, Çiftçilikteki Deneyim Süresi Ve Yıllık Gelir Durumu Değişkenlerine Göre Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtlar cinsiyet, yaş, eğitim durumu, geçimin ne kadarının çiftçilikten sağlandığı, çiftçilikteki deneyim süresi ve yıllık gelir durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine yönelik gerçekleştirilen analizler bu başlık altında paylaşılmıştır. Analizlerden önce çiftçilerin yanıt verdikleri faktörlere ilişkin aritmetik ortalamalar alınmıştır. Demografik değişkenler açısından söz konusu aritmetik ortalamaların farklılaşıp farklılaşmadığına da gerçekleştirilen analizler aracılığıyla bakılmıştır.

1. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Cinsiyet Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların cinsiyet açısından anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek amacıyla bağımsız örneklem t-test yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Cinsiyet Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Değişkenler	Grup	n	$\bar{x}$	S	t	df	p
Cinsiyet	Üretim ve Başarı - Erkek	169	3,03	0,61	1,23	327	0,22
	Üretim ve Başarı - Kadın	160	2,94	0,59			
	Finansal Riskler - Erkek	169	3,25	0,74	0,90	327	0,37
	Finansal Riskler - Kadın	160	3,18	0,64			
	Karamsarlık ve Stres - Erkek	169	2,94	0,48	-0,48	327	0,63
	Karamsarlık ve Stres - Kadın	160	2,97	0,57			
	Politika, Mevzuat ve Teşvikler - Erkek	169	3,08	0,38	0,69	327	0,49
	Politika, Mevzuat ve Teşvikler - Kadın	160	3,04	0,46			
	Bilgi Toplama - Erkek	169	3,22	0,72	1,71	327	0,09
	Bilgi Toplama - Kadın	160	3,09	0,68			

Tablo 5’te çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtlar, istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Dolayısıyla, tüm faktörler açısından değerlendirildiğinde çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtlar, cinsiyet değişkenine göre farklılaşmamakta; erkek ve kadın çiftçilerin benzer algı ve tutumlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

2. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Yaş Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların yaş açısından anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz bulguları, Tablo 6’da detaylı biçimde sunulmuştur.

Tablo 6. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Yaş Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Değişkenler	Grup	n	$\bar{x}$	S	t	df	p
Cinsiyet	Üretim ve Başarı - Erkek	169	3,03	0,61	1,23	327	0,22
	Üretim ve Başarı - Kadın	160	2,94	0,59			
	Finansal Riskler - Erkek	169	3,25	0,74	0,90	327	0,37
	Finansal Riskler - Kadın	160	3,18	0,64			
	Karamsarlık ve Stres - Erkek	169	2,94	0,48	-0,48	327	0,63
	Karamsarlık ve Stres - Kadın	160	2,97	0,57			
	Politika, Mevzuat ve Teşvikler - Erkek	169	3,08	0,38	0,69	327	0,49
	Politika, Mevzuat ve Teşvikler - Kadın	160	3,04	0,46			
	Bilgi Toplama - Erkek	169	3,22	0,72	1,71	327	0,09
	Bilgi Toplama - Kadın	160	3,09	0,68			

Tablo 6’da çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların yaş açısından anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bu bağlamda elde edilen bulgular yaş grupları arasında çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların genel olarak benzer düzeyde olduğunu ve yaş değişkeninin çiftçilerin algı ve tutumları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ortaya koymaktadır.

3. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Eğitim Durumu Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların eğitim durumu açısından anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz bulguları, Tablo 7’de detaylı biçimde sunulmuştur.

Tablo 7. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Eğitim Durumu Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Değ.	Faktör	Grup	n	$\bar{x}$	S	F	p
Eğitim	Üretim ve Başarı	Okur-yazar değil	11	3,14	0,89	0,298	0,826
		İlk-orta okul	75	2,99	0,61		
		Lise	97	2,99	0,58		
		Üniversite	146	2,97	0,59		
Eğitim	Finansal Riskler	Okur-yazar değil	11	3,09	1,14	0,898	0,443
		İlk-orta okul	75	3,28	0,70		
		Lise	97	3,13	0,65		
		Üniversite	146	3,24	0,68		
Eğitim	Karamsarlık ve Stres	Okur-yazar değil	11	3,04	0,89	0,913	0,435
		İlk-orta okul	75	3,02	0,48		
		Lise	97	2,89	0,48		

Değ.	Faktör	Grup	n	$\bar{x}$	S	F	p
		Üniversite	146	2,95	0,54		
Eğitim	Politika, Mev. ve Teşv.	Okur-yazar değil	11	3,19	0,66	1,52	0,209
		İlk-orta okul	75	3,05	0,38		
		Lise	97	3,00	0,38		
		Üniversite	146	3,10	0,45		
Eğitim	Bilgi Toplama	Okur-yazar değil	11	3,07	0,76	0,172	0,915
		İlk-orta okul	75	3,17	0,72		
		Lise	97	3,12	0,71		
		Üniversite	146	3,17	0,69		

Tablo 7’de eğitim durumu açısından çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtlar, istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Bu bulgular, eğitim düzeyleri farklı olsa da çiftçilerin üretim, finansal risk, stres, politika ve bilgi toplama konularına yönelik algılarının benzerlik gösterdiğini ve eğitim durumunun ölçek maddeleri üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır.

4. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Geçimin Ne Kadarının Çiftlikten Sağlandığı Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların geçimin ne kadarının çiftlikten sağlandığı açısından anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz bulguları, Tablo 8’de detaylı biçimde sunulmuştur.

Tablo 8. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Geçimin Ne Kadarının Çiftlikten Sağlandığı Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Değ.	Faktör	Grup	n	$\bar{x}$	S	F	p
Geçim	Üretim ve Başarı	Tamamını	52	3,26	0,65	12,50	<0,001
		Yarisını	98	3,09	0,57		
		Yarisından azını	179	2,85	0,57		
Geçim	Finansal Riskler	Tamamını	52	3,37	0,81	1,67	0,188
		Yarisını	98	3,20	0,66		
		Yarisından azını	179	3,17	0,68		
Geçim	Karamsarlık ve Stres	Tamamını	52	2,99	0,43	0,58	0,558
		Yarisını	98	2,91	0,54		
		Yarisından azını	179	2,97	0,54		
Geçim	Politika, Mev. ve Teşv.	Tamamını	52	3,13	0,35	1,24	0,291
		Yarisını	98	3,08	0,45		
		Yarisından azını	179	3,03	0,43		
Geçim	Bilgi Toplama	Tamamını	52	3,26	0,69	1,62	0,284
		Yarisını	98	3,19	0,72		
		Yarisından azını	179	3,10	0,70		

Tablo 8’de geçimin ne kadarının çiftlikten sağlandığı açısından çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların istatistiksel olarak yalnızca üretim ve başarı faktöründe anlamlı bir biçimde farklılaştığı dikkat çekmektedir ($F = 12,50$; $p < 0,001$). Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmesi, bu farklılığın hangi gruplar arasında ortaya çıktığının belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Böyle bir durumda, araştırma sonuçlarının daha derinlemesine yorumlanabilmesi için çoklu karşılaştırma testleri, diğer adıyla post-hoc testleri uygulanmaktadır (Büyüköztürk, 2017). Post-hoc testler, grupların ortalama puanları arasındaki farklılıkları ayrıntılı biçimde incelemeyi ve hangi grupların birbirinden anlamlı düzeyde farklılaştığını göstermeyi amaçlayan istatistiksel yöntemlerdir. Bununla birlikte, kullanılacak post-hoc testinin seçimi gruplar arasındaki varyansların homojen olup olmamasına bağlıdır. Varyansların homojen kabul edildiği durumlarda Tukey testi yaygın olarak tercih edilirken, varyansların homojen olmadığı durumlarda Tamhane testi daha uygun bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (Kalaycı, 2017). Bu nedenle, post-hoc testi seçilmeden önce varyans homojenliği varsayımı mutlaka test edilmelidir. Bu çalışmada elde edilen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında ortaya çıktığını belirlemek amacıyla işlem sonrası testlerinden Tukey testi uygulanmıştır. Tukey testi sonuçlarına göre, “Üretim ve Başarı” faktöründe çiftçilerin gelirlerini çiftçilikten sağlama düzeylerine göre anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Analiz, “tamamını çiftçilikten sağlayanlar” ile “yarısından azını sağlayanlar” arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($md=0,41619$; $p < 0,001$). Benzer şekilde, “yarısını sağlayanlar” ile “yarısından azını sağlayanlar” arasında da anlamlı bir fark mevcuttur ($md=0,24276$; $p = 0,003$). Buna karşılık, “tamamını sağlayanlar” ile “yarısını sağlayanlar” arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($md=0,17344$; $p = 0,195$). Elde edilen bu bulgular, geçimini büyük ölçüde ya da tamamen çiftçilikten sağlayan çiftçilerin “Üretim ve Başarı” algılarının, geçimini çiftçilikten yarısından az düzeyde sağlayanlara kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, tarımsal faaliyeti temel gelir kaynağı olarak gören çiftçilerin üretim ve başarıya dair algılarının daha güçlü olduğunu, tarımı ikincil ya da kısmi bir gelir kaynağı olarak görenlerin ise bu faktörde daha düşük bir algıya sahip olduklarını göstermektedir.

5. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Ne Kadar Yıldır Çiftçilik Yapıldığı Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların ne kadar yıldır çiftçilik yapıldığı açısından anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz bulguları, Tablo 9’da detaylı biçimde paylaşılmıştır.

Tablo 9. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Ne Kadar Yıldır Çiftçilik Yapıldığı Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Değ.	Faktör	Grup	n	$\bar{x}$	S	F	p
Deneyim	Üretim ve Başarı	0-5 yıl	137	2,84	0,63	5,26	0,001**
		6-10 yıl	65	3,07	0,48		
		11-15 yıl	50	3,06	0,45		
		16+ yıl	77	3,14	0,69		
Deneyim	Finansal Riskler	0-5 yıl	137	3,22	0,73	2,08	0,102
		6-10 yıl	65	3,07	0,62		
		11-15 yıl	50	3,17	0,58		
		16+ yıl	77	3,35	0,75		
Deneyim	Karamsarlık ve Stres	0-5 yıl	137	2,93	0,59	0,252	0,860
		6-10 yıl	65	2,96	0,44		
		11-15 yıl	50	2,96	0,44		
		16+ yıl	77	2,99	0,53		
Deneyim	Politika, Mev. ve Teşv.	0-5 yıl	137	3,05	0,48	0,340	0,797

Değ.	Faktör	Grup	n	$\bar{x}$	S	F	p
		6-10 yıl	65	3,03	0,35		
		11-15 yıl	50	3,09	0,32		
		16+ yıl	77	3,09	0,44		
Deneyim	Bilgi Toplama	0-5 yıl	137	3,07	0,78	1,66	0,176
		6-10 yıl	65	3,13	0,60		
		11-15 yıl	50	3,28	0,60		
		16+ yıl	77	3,25	0,69		

** p < 0,01

Tablo 9’da ne kadar yıldır çiftçilik yapıldığı açısından çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların istatistiksel olarak yalnızca üretim ve başarı faktöründe anlamlı bir biçimde farklılaştığı dikkat çekmektedir (F = 5,26; p<0,01).

Tukey testi sonuçlarına göre, “Üretim ve Başarı” faktöründe çiftçilerin çiftçilik deneyim sürelerine bağlı olarak bazı gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. 0–5 yıl çiftçilik yapanlar ile 6–10 yıl deneyime sahip olanlar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiştir (md=-0,23157; p=0,048). Benzer şekilde, 0–5 yıl deneyime sahip çiftçiler ile 16 yıl ve üzeri süredir çiftçilik yapanlar arasında da anlamlı bir farklılık vardır (md=-0,30107; p=0,002). Ancak, 0–5 yıl grubu ile 11–15 yıl grubu arasındaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı değildir (p=0,108). Bunun yanında, 6–10 yıl, 11–15 yıl ve 16 yıl ve üzeri grupları kendi aralarında karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunmamaktadır (p>0,05).

Bu bulgular, özellikle 0–5 yıl deneyime sahip olan çiftçilerin üretim ve başarıya ilişkin algılarının, daha uzun süredir çiftçilik yapanlara kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, çiftçilikte deneyim arttıkça üretim ve başarıya yönelik olumlu algının güçlendiği söylenebilir. Bu durum, deneyim süresinin tarımsal faaliyetlerde verimlilik, yatırım, iş yönetimi ve süreklilik konularında çiftçilerin kendilerini daha yetkin hissetmelerine katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

6. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Yıllık Gelir Durumu Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların yıllık gelir durumu açısından anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz bulguları, Tablo 10’da detaylı biçimde paylaşılmıştır.

Tablo 10. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtlar Yıllık Gelir Durumu Açısından Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Değ.	Faktör	Grup	n	$\bar{x}$	S	F	p
Yıllık Gelir	Üretim ve Başarı	0-300K TL	189	2,90	0,61	6,18	0,002**
		300K-1M TL	111	3,05	0,56		
		1M+ TL	29	3,29	0,62		
Yıllık Gelir	Finansal Riskler	0-300K TL	189	3,17	0,67	1,08	0,339
		300K-1M TL	111	3,24	0,71		
		1M+ TL	29	3,36	0,80		
Yıllık Gelir	Karamsarlık ve Stres	0-300K TL	189	2,93	0,54	0,541	0,583
		300K-1M TL	111	2,99	0,47		
		1M+ TL	29	2,99	0,63		
Yıllık Gelir	Politika, Mev. ve Teşv.	0-300K TL	189	3,03	0,46	1,97	0,141
		300K-1M TL	111	3,08	0,32		

Değ.	Faktör	Grup	n	$\bar{x}$	S	F	p
		1M+ TL	29	3,19	0,52		
Yıllık Gelir	Bilgi Toplama	0-300K TL	189	3,09	0,73	1,65	0,194
		300K-1M TL	111	3,23	0,64		
		1M+ TL	29	3,26	0,78		

**** $p < 0,01$.**

Tablo 10’da yıllık gelir durumu açısından çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların istatistiksel olarak yalnızca üretim ve başarı faktöründe anlamlı bir biçimde farklılaştığı dikkat çekmektedir (F = 6,18; $p < 0,01$).

Tukey testi bulgularına göre, “Üretim ve Başarı” faktöründe çiftçilerin yıllık gelir düzeylerine göre bazı gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. En dikkat çekici sonuç, 0–300.000 TL gelir grubundaki çiftçiler ile 1.000.001 TL ve üzeri gelir grubundaki çiftçiler arasında gözlenen anlamlı farklılıktır (md=-0,38547; $p=0,004$). Bu bulgu, yüksek gelir düzeyine sahip çiftçilerin üretim ve başarıya yönelik algılarının düşük gelir grubundakilere kıyasla belirgin şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, 0–300.000 TL ile 300.001–1.000.000 TL grupları arasındaki fark (md=-0,14103; $p=0,118$) ve 300.001–1.000.000 TL ile 1.000.001 TL ve üzeri gelir grubunun farkı (md=-0,24443; $p=0,121$) istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuçlar, üretim ve başarı faktöründe özellikle en düşük gelir grubundaki çiftçiler ile en yüksek gelir grubundaki çiftçiler arasında anlamlı bir farklılık bulunduğunu göstermektedir. Orta gelir grubundaki çiftçiler ise istatistiksel açıdan her iki uç gruptan anlamlı biçimde ayrılmamış, bu gruplar arasında ara bir düzeyde konumlanmıştır. Dolayısıyla, anlamlı farklılığın yalnızca düşük ve yüksek gelir grupları arasında ortaya çıktığı, orta gelir grubunun ise bu iki grup arasında geçiş niteliğinde bir pozisyon sergilediği söylenebilir.

5.4.3 Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların faktörleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

Çiftçilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların faktörleri arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizi, aralıklı veya oranlı ölçme düzeyine sahip en az iki değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü ortaya koymak için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bu analiz sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı r , -1 ile +1 arasında değer alabilmektedir. Korelasyon katsayısının +1 olması iki değişken arasında tam pozitif doğrusal bir ilişkiye, -1 olması tam negatif doğrusal bir ilişkiye, 0 olması ise değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığına işaret etmektedir. Genel olarak kabul edilen ölçütlere göre, korelasyon katsayısının mutlak değeri 0,70 ve üzerinde olduğunda ilişki güçlü, 0,30 ile 0,70 arasında olduğunda orta düzeyde, 0,30’un altında olduğunda ise zayıf düzeyde değerlendirilmektedir (Altunışık vd., 2010; Büyüköztürk, 2017). Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 11’de paylaşılmıştır.

Tablo 11. Çiftçilerin Ölçek Maddelerine Verdikleri Yanıtların Faktörleri Arasında Anlamlı Bir İlişki Bulunmakta Mıdır?

Değişkenler	1	2	3	4	5
1. Üretim ve Başarı	-	0,46**	0,18**	0,48**	0,45**
2. Finansal Riskler		-	0,22**	0,34**	0,30**
3. Karamsarlık ve Stres			-	0,37**	0,26**
4. Politika, Mev. ve Teşv.				-	0,49**
5. Bilgi Toplama					-

**** $p < 0,01$.**

Tablo 11’de yer alan korelasyon analizi bulguları incelendiğinde, faktörler arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler bulunduğu görülmektedir. Özellikle üretim ve başarı değişkeni ile politika, mevzuat ve teşvikler ($r=0,477$) ile bilgi toplama ($r=0,452$) arasında orta düzeyde güçlü ilişkiler tespit edilmiştir. Bu sonuç, çiftçilerin tarımsal teşviklerden yararlanmalarının ve bilgi edinme faaliyetlerine yönelmelerinin üretim ve gelir artışı ile doğrudan

bağlantılı olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, üretim ve başarı ile finansal riskler arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0,463$). Bu durum, borçlanma, kredi kullanımı ve sigorta gibi risk alma davranışlarının tarımsal üretimde başarıyı desteklediğini ortaya koymaktadır. Buna karşın, üretim ve başarı ile karamsarlık ve stres faktörü arasındaki ilişki oldukça zayıf düzeydedir ($r=0,182$). Bu bulgu, çiftçilerin psikolojik algılarının üretim çıktıları üzerinde sınırlı bir etkisi olduğunu düşündürmektedir. Diğer yandan, politika, mevzuat ve teşvikler ile bilgi toplama faktörleri arasında en güçlü ilişki ($r=0,486$) tespit edilmiştir. Bu sonuç, çiftçilerin mevzuat ve teşvikler hakkında bilgi sahibi olmalarının, hem tarımsal karar alma süreçlerini kolaylaştırdığını hem de üretim başarısını desteklediğini göstermektedir. Genel olarak elde edilen bulgular, tarımsal üretimde başarıyı belirleyen en kritik unsurların bilgi edinme süreçleri ile politika ve teşviklerin işleyişi olduğunu; finansal risklerin bu süreci desteklediğini, karamsarlık ve stresin ise görece sınırlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

6. Sonuç

Çalışmanın bulgularına göre, çiftçilerin üretim ve başarıya ilişkin algılarında ekonomik göstergelerle ilgili kararsızlıklar bulunmasına rağmen mesleki aidiyetin yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğu çiftçiliği sevdiklerini ve verimlilik için sürekliliğin önemli olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Kalaycı (2017) ve Altunışık vd. (2010), tarımsal üretimde başarı algısının yalnızca ekonomik performans değil aynı zamanda mesleki tatmin ve sosyal saygınlıkla da ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Bulgular, bu çalışmadaki sonuçlarla örtüşmektedir. Araştırmada çiftçilerin tarımsal faaliyetlerde risk alma konusunda temkinli bir yaklaşım sergiledikleri bulunmuştur. Katılımcılar, borçlanma ve kredi kullanma konularında “kısmen katılıyorum” düzeyinde yanıtlar verirken, tarımsal sigorta yaptırmayı önemli bir güvence olarak değerlendirmiştir. Literatürde Knapp (2018) ve Kim (2013), risk yönetimi süreçlerinin sürdürülebilir tarımın temel bileşenlerinden biri olduğunu ve özellikle sigorta kullanımının riskleri azaltmada kritik rol oynadığını belirtmektedir. Bu bulgu, araştırmadaki çiftçilerin sigorta konusundaki yüksek farkındalık düzeyiyle uyumludur. Çiftçilerin yaklaşık yarısının gelir yetersizliği, işgücü bulma zorluğu ve ürün fiyatlarındaki belirsizlik nedeniyle yüksek düzeyde stres yaşadığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Pallant (2011), tarımsal belirsizliklerin çiftçilerde psikolojik baskıyı artırdığını ve üretkenliği olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Ancak çalışmada karamsarlık ve stres ile üretim ve başarı algısı arasındaki ilişkinin düşük düzeyde olduğu ($r=0,182$) belirlenmiştir. Bu durum, stres faktörünün üretim çıktılarından çok kişisel yaşam tatmini ve iş yüküyle bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre, çiftçilerin tarım politikaları ve mevzuata ilişkin bilgi eksiklikleri olduğu, teşviklerden yararlanmada erişim ve süreklilik sorunları yaşandığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, teşviklerin yatırım kararları ve üretim kârlılığı üzerinde pozitif etkisi olduğu bulunmuştur. Altunışık vd. (2010) ve Büyüköztürk (2017), tarımsal teşviklerin, üretim davranışlarını şekillendiren önemli unsurlar arasında olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar literatürle paralellik göstermektedir. Çiftçilerin büyük çoğunluğu tarımsal bilgiye ulaşmak için televizyon, gazete, dergi ve çiftçi topluluklarını aktif olarak kullandığını belirtmiştir. Ayrıca, yeni tarım uygulamaları hakkında bilgi edinmenin önemine yüksek düzeyde katılım gösterilmiştir. Bulgular, Kim (2013) ve Kalaycı (2017)’nin çalışmalarıyla uyumludur; bu çalışmalar da bilgiye erişimin tarımsal üretim başarısında kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Demografik değişkenler açısından bulgular cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu durum, çiftçilerin algılarının bu demografik değişkenlerden bağımsız olduğunu göstermektedir.

Geçimini çiftçilikten sağlama oranı, çiftçilik deneyimi ve yıllık gelir düzeyi üretim ve başarı algısında anlamlı farklılık yaratmıştır ($p<0,01$). Gelirini büyük oranda çiftçilikten sağlayan, deneyimli ve yüksek gelir grubundaki çiftçilerin üretim ve başarı algılarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular, Kalaycı (2017) ve Knapp (2018)’in çalışmalarıyla sonuçlarla uyumludur.

Gezer ve Gezer (2022), kısa vadede tarımsal teşviklerin üretimi artırdığını, uzun vadede ise etkinliğinin sınırlı olduğunu belirtmişlerdir; bu bulgu, saha çalışmamızda çiftçilerin kısa vadede temkinli davranmalarına rağmen teşviklerin üretime katkısını kabul etmeleriyle uyum

göstermektedir.

Özel ve Şaşmaz (2019) uzun dönemde tarımsal teşviklerin tarım sektörü üzerinde anlamlı etkisi olmadığını, ekonomik büyümenin sektörel gelişimde daha belirleyici olduğunu ifade etmiş, bizim bulgularımızda ise çiftçilerin teşviklerin üretim ve kârlılık üzerinde pozitif etkisini gözlemlemeleri, bu literatürle kısmen paralellik göstermektedir.

Keskin (2019), tarım politikalarının gıda güvenliği açısından önemli olduğunu, ancak küçük üreticilere yeterince destek sağlanamadığını vurgulamış; saha verilerimizde de çiftçilerin teşviklerden yararlanmada erişim ve süreklilik sorunları yaşadığı tespit edilmiştir.

Altıntaş (2015) ise teşvik uygulamalarının sürdürülebilir üretim artışı sağlamada yetersiz kaldığını belirtmiş, bizim bulgularımızda da çiftçilerin üretim ve başarı algısının demografik ve gelir faktörlerine bağlı olarak farklılık gösterdiği, dolayısıyla uygulamaların herkese eşit etki etmediği gözlemlenmiştir.

Noyan (2016) politik değişikliklerin yapısal kırılma oluşturmada yetersiz kaldığını ifade etmiş; saha sonuçlarımızda da uygulamadaki bürokratik engeller ve bilgi eksikliği, politikadaki değişimlerin etkisinin sınırlı olabileceğini desteklemektedir.

Ercan, Öztep, Güler ve Saner (2021) Tarım 4.0'ın uygulanabilirliğinde dijital okuryazarlık eksikliği ve altyapı yetersizliklerini zayıf yön olarak vurgulamış; bizim çalışmamızda çiftçilerin bilgiye erişim, yeni tarım uygulamalarına katılım ve modern uygulamalara yaklaşımı konusundaki tutumları, bu bulgularla paralellik göstermektedir.

Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, üretim ve başarı ile bilgi toplama ($r=0,452$) ve politika, mevzuat ve teşvikler ($r=0,477$) arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuç, bilgiye erişimin ve teşviklerden yararlanmanın üretim başarısına doğrudan katkı sağladığını göstermektedir.

Saha araştırması olarak gerçekleştirilen anket çalışmasıyla çiftçilerin tarımsal teşviklere yönelik memnuniyet düzeyleri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Toplamda 343 çiftçinin katılımıyla yapılan bu anket, farklı bölgelerdeki tarımsal faaliyetlerin çeşitliliğini ve çiftçilerin teşvik sistemlerinden beklentilerini yansıtabilecek şekilde tasarlanmıştır. Anket sonuçları, çiftçilerin teşviklerin üretim üzerindeki olumlu etkilerini genel olarak kabul ettiklerini göstermekte olup, ekonomik desteklerin özellikle finansal istikrar ve üretim sürekliliği açısından önemli katkılar sağladığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bazı katılımcılar desteklerin yetersizliği, bürokratik engeller ve bilgi eksikliği gibi konularda çeşitli sıkıntılar yaşadıklarını da ifade etmişlerdir. Bu bulgular, tarımsal teşvik politikalarının sadece finansal yardım sağlamakla sınırlı kalmaması, aynı zamanda uygulama süreçlerinin sadeleştirilmesi ve bilgilendirme faaliyetlerinin artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak, tarım sektörüne yönelik teşvik politikalarının etkileri kapsamlı şekilde analiz edilmiş ve çiftçilerin teşviklere yönelik memnuniyet düzeyleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulguları, mevcut teşvik sistemlerinin genel anlamda pozitif sonuçlar doğurduğunu ve tarımsal üretim ile ekonomik kalkınmaya katkı sağladığını göstermektedir. Ancak, teşviklerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve etkinliğinin artırılması için, çiftçilerin ihtiyaçlarına duyarlı esnek ve sürekli güncellenen politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, politika yapıcılar ve ilgili kurumların, çiftçilerin doğrudan deneyimlerine kulak vermesi ve teşvik sistemlerini bu geri bildirimlere göre yeniden şekillendirmesi, tarım sektörünün geleceği açısından kritik bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Akçaöz, H., Özkan, B. ve Kızılay, H. (2005). Tarımsal üretimde çiftçi davranışları: Çiftçiliği uygulama ölçeği (FIS). *Bahçe*, 34(1), 63-72.

Altıntaş, Y. (2015). Türkiye’de tarımsal teşvik uygulamalarının etkinliği: TR83 Bölgesi için Panel Veri Analizi, 2005-2013 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı* (10. Basım). Sakarya Yayıncılık.

- Arıkan, R. (2018). Anket Yöntemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 97-159.
- Arifin, W. N. (2015). The Graphical Assessment Of Multivariate Normality Using SPSS. *Education in Medicine Journal*, 7(2), 71-75.
- Barış, M.F. (2015). Üniversite öğrencilerinin uzaktan öğretime yönelik tutumlarının incelenmesi: Namık Kemal Üniversitesi örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 5/2, 36-46.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (31. Basım). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Pegem Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2008). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.
- Ercan, Ş., Öztep, R., Güler, D. ve Saner, G. (2019). Tarım 4.0 ve Türkiye’de uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 25(2), 259–265. <https://doi.org/10.24181/tarekoder.650762>.
- Gezer, T. ve Gezer, M. A. (2022). Tarımsal destek ve kredilerin tarımsal üretim üzerindeki etkinliği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 9(4), 1102-1113.
- Kalaycı, Ş. (2017). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (1. Basım). Dinamik Akademi Yayın Dağıtım.
- Keskin, E. (2019). Türkiye’de Tarım Politikalarındaki Dönüşümün Gıda Güvenliğine Etkisi ve Tarımsal Teşvik Sistemi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kim, H. Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: Assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restorative Dentistry & Endodontics*, 38(1), 52-54.
- Knapp, H. (2018). *Intermediate statistics using SPSS* (1st ed.). London: Sage.
- Migliore, G., Caracciolo, F., Lombardi, A., Schifani, G., & Cembalo, L. (2014). Farmers' participation in civic agriculture: the effect of social embeddedness. *Culture, Agriculture, Food and Environment*, 36(2), 105-117. <https://doi.org/10.1111/cuag.12038>.
- Noyan, E. (2016), Türkiye’deki Tarımsal Faaliyetlere Uygulanan Teşvik Politikalarının Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Pallant, J. (2011). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS* (4th ed.). Open University Press.
- Şaşmaz, M. Ü. ve Özel, Ö. (2019). Tarım sektörüne sağlanan mali teşviklerin tarım sektörü gelişimi üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 61, 50-65.